

Uzasadnienie

Zarządzenie zostało wydane w celu zwiększenia powierzchni oraz określenia rodzaju, typu i podtypu rezerwatu przyrody Gołuska Kępa, zwanego dalej „rezerwatem”, co wynika z upoważnienia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie zawartego w art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 i 1940), zwanej dalej „ustawą o ochronie przyrody”. Zgodnie z przepisami ww. ustawy, ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody. Celem tak sformułowanego założenia jest zachowanie różnorodności biologicznej oraz cennych przyrodniczo ekosystemów wraz z zachodzącymi w nich naturalnymi procesami ekologicznymi poprzez obejmowanie zasobów, tworów ich formami ochrony przyrody, do których zaliczają się rezerwaty przyrody. Z uwagi na taki stan prawny, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie obejmując przedmiotowy teren ochroną w formie rezerwatu realizuje ustawowy obowiązek dbałości o przyrodę będącej dziedzictwem i bogactwem narodowym.

Spośród wyodrębnionych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzaju, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz. U. z 2005 r. poz. 533), rezerwaty leśne należą do jednych z najcenniejszych form ochrony zasobów przyrody w kraju. O ich wartości decydują m.in. naturalnego pochodzenia fragmenty lasów nizinnych, które mają duże znaczenie dla zachowania ostatnich naturalnych kompleksów leśnych w regionie oraz wartości poznawczych i naukowych.

Rezerwat przyrody Gołuska Kępa został uznany zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 10 grudnia 1971 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M. P. z 1972 r. poz. 33). Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu liściastego o cechach zespołu naturalnego.

Pierwotnie za rezerwat uznano obszar o powierzchni 9,95 ha w Nadleśnictwie Żuromin, w leśnictwie Sławęcín, na terenie gromady Sławęcín, w gminie Biezuń, w województwie warszawskim, oznaczony w planie urządzenia lasu na lata 1961 – 1970 jako oddział lasu nr 239. Jak wynika z uproszczonego opisu flory zamieszczonego w dokumentacji rezerwatu z 1970 r., w czasie tworzenia rezerwatu, na jego obszarze dominowały dwa typy zbiorowisk leśnych: łęg jesionowo - olszowy *Fraxino-Alnetum* oraz grąd subkontynentalny *Tilio carpinetum*. W drzewostanach łęgu dominowały olsze czarne z liczną wówczas domieszką jesionu wyniosłego oraz w partiach suchszych klonu jaworu. W warstwie krzewów dominowała porzeczką czarna oraz czeremcha zwyczajna, a w runie przeważała pokrzywa zwyczajna, podagrycznik pospolity i chmiel zwyczajny. W drzewostanie grądu występowały: olsza czarna, czeremcha zwyczajna, dąb szypułkowy, wiąz szypułkowy, wiąz górski, lipa drobnolistna, klon zwyczajny, klon jawor oraz w miejscach bardziej wilgotnych wierzba krucha. W warstwie podszytu dominowały krzewy kaliny koralowej oraz trzmieliny brodawkowatej. Wielogatunkowe runo zawierało gatunki leśne z klasy *Querco-Fagetea*, oraz liczne gatunki towarzyszące.

Zwiększenie rezerwatu wynika z inicjatywy Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie, który na podstawie danych terenowych pozyskanych m.in. podczas przeglądów stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania bielika, orlika krzykliwego i bociana czarnego, bytujących na tym obszarze postanowił objąć go ochroną w formie rezerwatu. Głównym celem zwiększenia powierzchni jest objęcie ochroną całego funkcjonalnie powiązanego kompleksu leśnego porastającego zabagnioną nieckę w dolinie Wkry, jako ostoi dzikiej przyrody, dotychczas chronionej w niewielkiej części.

W ocenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie pomimo przemian, jakie dolina Wkry między Bieżuniem i Radzanowem przeszła w połowie XX w., lasy porastające obszar planowany do zwiększenia rezerwatu, w dużej mierze zachowały charakter naturalny. Obecna powierzchnia rezerwatu (9,95 ha) jest dalece niewystarczająca, żeby zachować stabilność chronionego ekosystemu leśnego. Jak podaje literatura (Gutowski, 2022), dopiero powierzchnia leśna rezerwatu przekraczająca 50 ha umożliwia ciągłą reprodukcję wszystkich faz rozwojowych drzewostanu, co jest kluczowe dla występowania gatunków o zróżnicowanych wymaganiach środowiskowych i co z tym związane, dla zachowania wysokiej bioróżnorodności. Biorąc pod uwagę zachodzące zmiany klimatyczne i możliwość wystąpienia rozległych zaburzeń w wyniku np. wiatrolomów, powierzchnia obszaru chronionego w formie rezerwatu powinna wynosić kilkaset hektarów. Włączenie nowego obszaru do rezerwatu Gołuska Kępa pozwoli spełnić te wymagania.

Zwiększenie istniejącego rezerwatu spowoduje powstanie obszaru chronionego o powierzchni 191,24 ha, a więc blisko 20-krotnie większego niż obecny. Przy zastosowaniu ochrony biernej można będzie zachować jeden z największych obszarów lasów bagiennych o charakterze naturalnym w dolinie Wkry i w regonie, stanowiący przykład zbiorowisk roślinnych, które występowały tu przed 70 - laty. Długość granicy obszaru planowanego do zwiększenia rezerwatu wynosi około 15 900 m, z czego około 115 m stanowi granica z dotychczasowymi granicami rezerwatu. Przewidziany do włączenia obszar, składa się z dwóch części: wschodniej o powierzchni 65,72 ha i zachodniej o powierzchni 125,52 ha. Oba płaty rozdziela ok. 250 metrowej szerokości klin łąk. Najbliższe miejscowości to Bielawy Gołuskie, położone ok 500 m na północ, Gołuszyn położony ok 900 m na północ oraz Sokołowy Kąt, położony ok 500 m na południe od badanego terenu. Obie części obszaru przewidzianego do włączenia do rezerwatu położone są w dolinie Wkry (na tym – środkowym odcinku, zwanej Działdówką). Jego południowa granica w dużej mierze biegnie wzdłuż koryta rzecznego lub wzdłuż granicy lasu i łąk nadrzecznych. Granicę północną w większości wytycza wyraźnie zaznaczona w terenie krawędź doliny, ponad którą rozciąga się równina sandrowa (Kotarbiński 2003), zajęta głównie przez uprawy rolne i fragmenty drzewostanów sosnowych. Od zachodu obszar graniczy z rozległym kompleksem łąkowym w dolinie Wkry. Od wschodu – częściowo z łąkami, częściowo z rezerwatem Gołuska Kępa, od którego oddziela go niewielkie wydzielanie leśne 101 a, oraz koryto dopływu Wkry - Luty.

Znaczącą większość obszaru przeznaczonego do włączenia do rezerwatu (97% całej powierzchni) zajmują łągi olszowo-jesionowe *Fraxino-Alnetum*. W większości mają one podobną strukturę przestrzenną i skład gatunkowy. Drzewostan buduje tu olsza czarna w wieku 83-96 lat z niewielkim udziałem jesionu wyniosłego, który w przeszłości prawdopodobnie miał znacznie większy udział, przede wszystkim w części południowo-zachodniej płatu zachodniego. Drzewostan jest w większości jednowarstwowy, tylko miejscami występują drzewiaste osobniki czeremchy zwyczajnej, tworzące niższą warstwę. Warstwa krzewów jest raczej uboga – jej zwarcie waha się między 5% a 10%. Mimo niskiego pokrycia, często wykazuje duże zróżnicowanie wysokości. Najniższą warstwę buduje tu malina właściwa, porzeczka czerwona i czarna, a wyższą zazwyczaj czeremcha zwyczajna, podrost olszy czarnej i jesion wyniosły, dziki bez czarny oraz wierzba szara. W bujnym, niezbyt bogatym w gatunki runie dominują ziołorośla i roślinność szuwarowa. Spośród dominujących taksonów wymienić można takie jak: jasnota plamista, pokrzywa pospolita, przytulia czepna, ostrożeń warzywny, gwiazdnica gajowa niecierpek pospolity oraz turzycza błotna i turzycza brzegowa. W pobliżu dawnych koryt Wkry dużą domieszkę w runie stanowi trzcina pospolita, mozga trzcinowata i kosaciec żółty. Stałym i zajmującym duże pokrycie elementem jest chmiel pospolity, który nadaje fitocenozom charakterystycznego wyglądu. Warstwa mchów jest uboga, budują ją przede wszystkim krótkosz pospolity, mokradłoszka zaostrowa oraz gatunki z rodzaju płaskomerzyk.

Lasy łęgowe rezerwatu, potencjalnie mogą stanowić dogodne siedlisko występowania kilku chronionych, wpisanych na czerwoną listę gatunków grzybów mikroskopowych, w tym np.: łuskwiak wierzbowy, bocznik łyżkowaty, ciżmówka płaska, bocznianka białoszara, fałdówka kędzierzawa, gąska gołębia oraz spośród grzybów zlichenizowanych - mąkla tamiowa.

Spośród płazów i gadów, które występują w rezerwacie niezbyt licznie odnotowano następujące gatunki: żaba trawna, ropucha szara, żaba wodna i nielicznie - rzekotka drzewna oraz zaskroniec zwyczajny. Obszar planowany do włączenia to ostoja ptaków. Podczas obserwacji terenowych odnotowano występowanie m.in. gatunków takich jak np.: orlik krzykliwy, do niedawna bocian czarny, żuraw, dzięcioł czarny, dzięcioł duży, dzięciołek, zięba, piecuszek, pierwiosnek, szpak, rudzik, kapturka, bogatka, modraszka, świstunka, kos, kukułka, strzyżyk, kwiczoł.

Spośród gatunków z załącznika I Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz.U.UE.L.2010.20.7), w obrębie badanego terenu stwierdzono bielika - łęgowy oraz miejsca żerowania i stare dziuple dzięcioła czarnego, świadczące o możliwości odbywania łęgu na danym terenie, orlika krzykliwego, który jest najprawdopodobniej gatunkiem łęgowym oraz na południowych obrzeżach (w pasie zarośli) stwierdzono również gąsiorka.

Spośród dużych ssaków gatunkiem często spotykanym w rezerwacie, dla którego jest on stałą ostoją jest łoś. Obserwowano osobniki różnej płci i wieku, ślady żerowania, tropy i odchody. Na obszarze rezerwatu na stałe przebywa co najmniej 3 – 5 osobników. Stosunkowo licznie występuje dzik, mniej licznie, prawdopodobnie z uwagi na podmokły charakter ekosystemów, obserwowano samę oraz jelenia. Odnotowano również występowanie lisa, zająca, ryjówki malutkiej i aksamitnej oraz wiewiórki rudej i kuny domowej.

W celu zabezpieczenia obszaru rezerwatu przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka wokół rezerwatu została wyznaczona otulina o powierzchni 432,98 ha. Zgodnie z obowiązującą definicją zawartą w art. 5 ust. 14 ustawy o ochronie przyrody, pojęcie „otulina” oznacza strefę ochronną graniczącą z formą ochrony przyrody i wyznaczoną indywidualnie dla formy ochrony przyrody w celu zabezpieczenia przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka. Legalna definicja „zagrożenia zewnętrznego” została określona w art. 5 pkt 29 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Ustawodawca określił, że jest to „czynnik mogący wywołać niekorzystne zmiany cech fizycznych, chemicznych lub biologicznych zasobów, tworów i składników chronionej przyrody, walorów krajobrazowych oraz przebiegu procesów przyrodniczych, wynikający z przyczyn naturalnych lub z działalności człowieka, mający swoje źródło poza granicami obszarów lub obiektów podlegających ochronie prawnej”. Należy podkreślić, że otulina jest tworzona dla zapobieżenia zagrożeniom płynącym z działalności człowieka, a nie w celu zapobieżenia niekorzystnym czynnikom naturalnym.

W przypadku rezerwatu Gołuska Kępa, utworzenie otuliny podyktowane jest realnymi zagrożeniami spowodowanymi rozwojem gospodarczym powiatu żuromińskiego. Od wielu lat powstają tu liczne kurniki, chlewnie, zakłady przetwórstwa rolniczego, magazyny, wiatraki etc., które mogą negatywnie wpływać na przyrodę rezerwatu w przyszłości. Przebieg granic otuliny został wyznaczony w oparciu o działki ewidencyjne, uwzględniając lokalne uwarunkowania przyrodnicze zachowania celu ochrony rezerwatu. Od strony północnej do otuliny włączono przede wszystkim pola uprawne, które w przyszłości mogą zostać przeznaczone pod inwestycje rolnicze. Od strony południowej i wschodniej otulinę wyznaczają koryta Wkry i Luty (lewy dopływ Wkry), stanowiących lokalną bazę

drenażową, mających kluczowe znaczenie na dla zachowania fitocenoz leśnych podlegających ochronie.

Ustawodawca poprzez art. 13 ust 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dał możliwość regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska zwiększenia powierzchni rezerwatu przyrody. Jedną z przesłanek upoważniających organ do wszczęcia takiej procedury jest pozyskanie nowych, nieznanych dotychczas informacji o wartościach przyrodniczych odpowiedniej rangi, pozwalających uznać dany obszar za cenny i zakwalifikować go do włączania do rezerwatu. W tym przypadku materiały terenowe zebrane przez pracowników Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Warszawie, uzupełnione danymi zawartymi w zleconym opracowaniu eksperckim waloryzującym wartości przyrodnicze obszaru planowanego do włączenia, pozwoliły podjąć decyzję o zwiększeniu powierzchni rezerwatu Gołuska Kępa o 181,29 ha.

Biorąc pod uwagę położenie rezerwatu (Niż Polski) oraz cel ochrony – fragment naturalnych lasów liściastych, dla rezerwatu określono rodzaj Leśny (L), typ - ze względu na dominujący przedmiot ochrony Fitocenotyczny (PFi), podtyp – zbiorowisk leśnych (zl) oraz ze względu na główny typ ekosystemu, typ Leśny i borowy (EL) i podtyp – lasów nizinnych (lni).

Dotychczasowy cel ochrony rezerwatu: ***zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu liściastego o cechach zespołu naturalnego***, wskazany w pierwotnym akcie uznającym za rezerwat - zarządzeniu Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 10 grudnia 1971 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M. P. z 1972 r. poz. 33), po zwiększeniu powierzchni będzie nadal aktualny i nie wymaga zmiany.

Według aktualnie obowiązującego podziału przestrzennego o powiększeniu struktura własnościowa rezerwatu przyrody nie ulegnie zmianie. W jego skład będą wchodziły wyłącznie grunty stanowiące własność Skarbu Państwa znajdujące się w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe o łącznej powierzchni 191,24 ha, obliczonej w oparciu o poligon opisany współrzędnymi punktów załamania granicy, za pomocą oprogramowania QGIS 3.16.9. Teren zarządzany jest przez Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Dwukoły, leśnictwo Krzeczanowo i obejmuje po zwiększeniu następujące wydzielania leśne: 214, a, b, c, 215 a, b, c, 216 a, 217 a, b, c, d, 218 c, 219 a, b, c, 220 a, b oraz 221 g. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie zasięgnął opinii Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w sprawie przedmiotowego rezerwatu przyrody.

Projekt zarządzenia został zaopiniowany przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. W ramach przeprowadzonych konsultacji pismem z dnia 18 grudnia 2024 r. znak DZP-WO.6200.116.2024.AB wniesiono następujące uwagi.

- 1) opis przebiegu granicy otuliny rezerwatu w formie wykazu współrzędnych punktów załamania granicy nie zawiera drugiej części rezerwatu, którą należy oznaczyć w polu „uwagi” jako wyłączenie;

Ponownie przeliczono współrzędne punktów załamania granicy.

- 2) w celu uczynienia załącznika mapowego proponuje się zamienić dwie mapy poglądowe na jedną i oznaczyć na niej zarówno lokalizację w województwie, jak i sam obszar rezerwatu w 2 enklawach.

Przeredagowano załącznik graficzny.

Projekt zarządzenia został uzgodniony przez Wojewodę Mazowieckiego pismem z dnia 13 stycznia 2025 r. znak WP-II.0521.1.2.2025.

Ocena Skutków Regulacji (OSR)

1. Cel wprowadzenia zarządzenia.

Celem wprowadzenia zarządzenia jest wypełnienie delegacji ustawowej zawartej w art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 i 1940).

2. Podmioty, na które oddziałuje akt normatywny.

Projekt planu ochrony będzie oddziaływał:

- 1) na Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie;
- 2) na właściciela rezerwatu;
- 3) jako powszechnie obowiązujący akt prawa miejscowego na wszystkie podmioty, które znajdują się lub znajdują w zasięgu terytorialnym objętym jego regulacją.

3. Konsultacje.

Projekt zarządzenia jako akt prawa miejscowego podlega:

- 1) na podstawie art. 59 ust. 2 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2023 r. poz. 190 oraz z 2024 r. poz. 1907) uzgodnieniu z Wojewodą Mazowieckim;
- 2) na podstawie art. 13 ust 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zaopiniowaniu przez regionalną radę ochrony przyrody.

4. Wpływ regulacji na sektor finansów publicznych, w tym budżet państwa i budżet jednostek samorządu terytorialnego.

Wejście w życie przedmiotowego zarządzenia nie będzie wiązało się z obciążeniem finansowych budżetu państwa.

5. Wpływ regulacji na rynek pracy.

Zapisy w projekcie zarządzenia z uwagi na ograniczony zakres nie będą miały znaczącego wpływu na rynek pracy. Zwiększenie powierzchni rezerwatu przyrody o fragmentu lasu o powierzchni 181,29 ha nie będzie skutkować zmianami na lokalnym rynku pracy.

6. Wpływ regulacji na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie

przedsiębiorców, a zwłaszcza mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców oraz na sytuację ekonomiczną i społeczną rodziny, a także osób niepełnosprawnych oraz osób starszych. Wydanie niniejszego aktu prawnego jest jednym ze sposobów realizacji ochrony przyrody. Proponowana regulacja nie będzie wywoływać skutków istotnych ze względu na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, funkcjonowanie przedsiębiorców oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe, a także na osoby starsze i osoby niepełnosprawne jak również nie wpłynie na proces inwestycyjny z uwagi na fakt, iż obszar będący w jej zasięgu stanowi grunt leśny.

4. Wpływ regulacji na sytuację i rozwój regionalny.

Projektowana regulacja nie ma wpływu na sytuację i rozwój regionalny.

5. Ocena pod względem zgodności z prawem Unii Europejskiej.

Regulacja wynikająca z przedmiotowego zarządzenia objęta jest prawem UE jako część obszaru specjalnej ochrony ptaków o nazwie Doliny Wkry i Mławki PLB140008 i jest zgodna z celami działań ochronnych wynikającymi z Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 31 marca 2014 r., w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Wkry i Mławki PLB140008 (Dz. Urz. Woj. Maz. poz. 3722, z późn. zm.) oraz nie będzie wywierać negatywnego wpływu na przedmioty ochrony w tym obszarze Natura 2000.